

Öpkalljunnys, Hc.
ms. 1932

3907¹.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

I

Goenisse.

Goenisse.

På Vittsjö spänger eller "Gänget" gick kyrkstigen fram. En gårdfarihanlande kom en kväll körande där vid fullt månasken. På Gänget kom goenisse körande på en liten vagn med hjul stora som trådrullar. Möss drogo vagnen. När krämaren såg lasset, som bestod av hö, blev han rädd och "läste": När var och en sin syssla sköter, så går allt väl, evad oss möter...." och då måste goenisse köra ut i vattnet och lämna plats på Gänget. Men när den lille vagnen kom av Gänget, kom litet hö att trilla av vagnen, och då krämaren dagen efter gick dit och såg efter låg där nio lass hö, som goenisse tappat kvällen förut, då han tvingades köra ut i ån, så att mössen simmande fingo draga vagnen över.

I en by var det några pågar som sågo en gammal häst. De n ene efter den andre hoppade opp, och hästen blev längre och längre, tills han räckte ända ut i sjön. Då ropade den efterste pågen: "Jesu Kristi kors, kors ett sånt långt hors...", men då försvann bäckahästen

Bäckahästen

3907

2.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2

Bäckamannen:

Bäckamannen skulle va liksom "ett tänt" (ljus) som for hit o dit, det har jag själv sett. En gång var det en jägare, som kunde trollkonster. Han sköt på "tän-tet" vid Jälla bro, så det slocknade.

Men bäckamannen kunde skapa sej som flera modeller. Ofta var han som en vacker häst. En gång fick en del småpojkar se honom och satte sej opp och red, men alltid var det plats till ännu en på hans rygg. En liten pojke som inte kommit upp på ryggen ropade: "Jesu Kristi kors Allri har ja sett ett så långt hors!" men då sprang bäckamannen ner till sjökanten o kastade av pojkarna, annars hade han tänkt ge sig ut med dem i vattnet.

Bäckamannen

3907

4.

Kyrkobygge:

Kyrkogrimmen:

Jag har hört, att när de skulle bygga en kyrka så skulle ett levande djur grävas ner. När någon ville hitta på skälmstycken, så skulle kyrkogrimmen "komma i förvét för honom"

I Eke kyrka som byggdes omkring 1875 skulle vara inmurat en kortlek, en tredalerspeng och ett halvt stop brännvin.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

3

Kyrkogrimmen

Inmurade sake.

3907

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

4

*Skane
Berättelser av
Nyt. W. Richter
i år 1932*
Gengångare.

På Vallsgården i Voxtorp var det en leer karl, som hette Paul Rasmusson. Han dog och spökade sedan vid flera tillfällen. och antastade många. En julafton kom en husar ridande. "Vill du ri te skees / i kapp/", sa Rasmusson till husaren, men denna hade med sin ryttarpistol men då fick Rasmusson rida tillbaka så långt som skottet hördes- men husaren kom helbrägda hem.

En gång hade Paul Rasmusson revet ena hjulet av vagnen för prästen, men denne befalld drängen att lägga hjulet i vagnen, och så fick P. Rasmusson bära under ena axlen. Så skulle prästen "mana ner" Rasmusson i kyrkogården. "Kan du mana ner me här, så kan du inte förmena me o gå ett tockatrein /tuppsteg/ om året, tills jag når killan /källan/....." - Så blev Rasmusson manad ner, men nu är det inte många tockatrein kvar, o då blir han sju o nitti gånger värre.

Åsrljunga nr 3907 G.

Lantmätare går igen.

Då det var "storskifte" i Åsrljunga var det en lantmätare som gjort orätt. Nattetid kunde de få se en lantmätarekedja komma skramlande uppifrån "Rönnebergs ller" ner mot sjön. Det var många som varit ute för den. Paul Lind hade varit ute och fick åka med en annan ned till Åsrljunga. Då var det något, som kom strykande under vagnen och lyste

LUNDS UNIV.
FÖLKMINNES-
ARKIV

5

Magnus Kindblom, son till en riktig trollkarl/

På Vannås gård var ett litet ställe $1/8 + 1/48$ med rikt folk och allt bra i ordning. De voro oppe tidigt vid höstnaden och man skulle hämta en sup till slättakarlarerna. Drängen frågade efter brännvin, men pigan hade förlagt nyckeln. Men Magnus Kindblom, som var smickare och möllebyggare /son till en riktig trollkarl/ låg i rustningskammaren, där husaren hade sin rustning. Han tillkallades, fick byxorna på och kom in. Han blåste i nyckelhålet, tog ett tag med ett par fingrar och så var det öppet: "Det var inte låst," sa han.

Så ville de hålla vad med honom, att han skulle blåsa opp kyrkdörren till Fagerhults kyrka, men han ville inte.

Gamle Kindblom var kommen från Norrland, där det fanns många gubbar med lea konster. Då han var död var där ett fasligt väsen. Då letade de rätt på en del böcker och sådant och brände opp, och sen blev det tyst.

I Svinstorp hade de gott om goda potatis om framtiden. Grannarna köpte, men då en sade att han skulle gå dit om natten och fylla sin säck, fick han beskedet: "Ja, gör det, så ska du få stå där med säcken hela natten, tills jag kommer....", men han vågade inte.

3907

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIVJakt:

Förtrolla bössor

Gubben Per Svensson kunde förtrolla bössor. Han "höll skotten" för "Engelsmannen" ('den gamle Engelsmannen hade varit statsråd men hade förbrutit sig, så att han inom 12 - eller 24 timmar måste lämna England, och så slog han sig ner på Spångagården. Var 4. o 5. da red hans kusk till Hälsingborg och hämtade pengar). "Harren kan bra ränna," sa han, "men de vill inte bränna".

Vid jul brukade en del pågar ränna omkring och skjuta julasmälla. De kom också utanför Per Svenssons stuga och skulle smälla, men det fräste bara till efter knallhattarna, och skotten ville inte brinna av. De hade ju då mynningsladdare, och de fingo kratta ur skotten, men då sågo de, att han hade "vänt bak och fram" på skotten, så att haglen kommit längst in närmast knallhatten. Det hände många olyckor med dessa julasmällar, då de sköt med 'puffertar och ryttarpistoler'.

Från varje ställe skulle man gå vargskall. Gubben Per klev upp i en tall på Järnblåsts ägor medan han åt. Två vargar hade

Jakt

7

"Julasmällar"

3907

9.

sprungit upp. Han skut den ene, men bössa slo, så han trillade ner. Då laddade han ännu ett skott och sköt en räv, som kom. "Hade jag haft Jöns Ingelsson mä me, så skulle ja lagt bägge ve sidan om me", sa han sen.

'Gamle engelsmannen' var styv att skjuta. När det var is på Spångasjö, satte smen där ner sin med doppsko försedda käpp. i isen, och engelsmannen sköt den tvärs av på långt håll.

Ett par gubbar härifrån var en gång uppe i Ballingslöv och skulle hugga stav. De skulle roa sig med att skjuta genom en mössa, men den ene kunde göra vid den, så att mössan inte skadades. De sköt på ett par famnars avstånd men lyckades inte råka eller få hål på mössan. Då la en härifrån en sten i skottet och genast slog det hål på mössan. Gustav III skulle ha blivit skjuten med två silverkulor och tretton nubbar, påstås det.

Karl Pettersen och mjölkaharenLUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

9

Här var en som de kallade Karl Petter på Skogen. Santesson brukade gå till Bruksmöllan och fick där av möllaren reda på att Karl Petter brukade ljuga alldeles förskräckligt. Santesson sa då: "Nu ska ja ljuga för honom igen så han blir belåten...." Karl Petter kom så till möllan en veckas tid på arbete vid möllan och dagligen kom Santesson dit. Han berättade för Karl Petter att nu skulle det bli krig, och Wendes artilleri skulle ut osv. Karl Petter svarade blott: "Nu för tiden är det dåliga skyttar. Förr kunde jag skjuta mjölkaharar. Då jag bodde på Ekholmen var det en mjölkahare som gick uti kostallet och pattade korna. Jag skulle skjuta den och hade haft bud till apoteket i Köpenhamn efter det som behövdes. Så sköt jag haren, men då flödade mjölken över i ladugården ända upp till knäna och rann ner i kättarna och ut genom sprickorna och kalarna simmade omkring i mjölken. Så började också tarmarna av mjölkaharen simma omkring och kom opp om halsen på mej...." - "Då höll du väl på och ble' kvalder," sa Santesson. - "Ja, jag var försiktig

3907

//.

och band en kniv om halsen med eggen utåt, och så skars tarmarna av, annars hade det gått galet."..... Då Santesson hörde allt detta, blev han så arg, så han gick för han kunde inte ljuga tillräckligt, så han kunde stå sig mot Karl Fetter.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

—*—
10

Karl Petter på Skogen som mästerskytt.

Karl Petter hade varit på jakt och hade just skjutit av sista skottet i sin mynningladdare, då han på hemvägen fick se en räv. Han hade inget bly kvar utan bara krut. Han laddade bössa med krutet och tog en fyratum spik, som han hade i fickan, virade papper om den och satte den i stället för blyet i pipan och sköt på räven, som stod kvar på samma ställe. Skottet tog och räven blev fastspikad vid trädet.

En annan gång var han ute och jagade och var även då utan bly. Han fick se sex orrar. Då tog han sin laddstake och stoppade i pipan och sköt på orrrarna och fick alla sex i ett skott. "Ja, men satt de alla så i en rad", frågade någon. "Nej, det gjorde de inte, men jag sköt i krok, så de blev där allihop.".....

Han var en mästare i att skjuta. Han lade ifrån sig bössan, tog en päng och kastade upp i luften, tog geväret och sköt på pengan i luften och "rommade" /träffade/ för det mesta.

13.
3907

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Påskdagsmorgon: (stjälja mjölk o.d.)

På påskadags- eller Långfredagsmorgon brukade en käring på gränsen mellan Björnamossa och Hälede(Hällan) stå ute på dyngstaden och skrika:
"Så mycket mjölk och smör som finns å byns ägor hör hälvten mej te".

Stjälja mjölk:
Påskmorgon.

12

Så var det käringar, som hade mjölkaharar. Dessa togo mjölken från andras kor och sprutade den i ägarens kärl. Mjölkaharen var visst gjord av stickor, för melk brukade alltid vara rädda för att tända en trästicka eller spån och låta den förkolna i båda ändar, för då kunde ju andra göra sig mjölkaharar.

Mjölkaharar

"Gamla Storman" stod långfredags- eller påskamorgon ute i Möllebäcken vid bron och kärnade och ropade på samma sätt, som förut omtalats.

Starka män: "Potteboa Gösse" och Greve Wrangel"

I V. Torsås församling i Småland var Sveriges starkaste man. Han ägde Jungfruboda. Han var 13 kvarter och två tum lång och kroppen f.ö. av jättestorlek. Armarna voro ofantligt långa, så de stora händerna räckte långt neråt knäna, då han stod raklång.

Det hände att då han hade läst på ett för tungt lass för stutarna, spände han ifrån dem och drog självasset uppför de värsta backarna.

På Sperlingsholm bodde samtidigt en likadan jättegrev Henning Wrangel. Han hade hört talas om Potteboa Gösse och ville gärna ta ett tag med honom och pröva krafterna. Han tog en betjänt med sig och reste upp till Småland och utmanade Gösse till brottning. Gösse avböjde men gav slutligen med sig och de råk ihop på stugegolvet. Med ett ryck satte Wrangel Gösse på knä men då först tog Gösse sin styrka i anspråk, lyfte greven i luften och placerade honom med sådant eftertryck i golvet att tiljor bräcktes av och greven sjänk till golvet mera död än levande, så han fick men av det hela sitt liv.

Salt brukade de fara den tre mil långa vägen till Karlshamn och köpa. Potteboa Gösse kom in till handelsmannen och begärde en tunna salt. Handlanden frågade var Gösse hade sitt skjuts och undrade hur de skulle kunna få säcken dit. Gösse upplyste, att han skulle bära den hem, men då såg handelsmannen vad med honom, att han skulle få saltet, om han utan att sätta ner säcken bar det hela vägen. För att vara riktigt säker på att Gösse inte skulle lyckas, lade han ent 10 /eller 5/ punds lod i säcken, och Gösse tog den på axeln. Så vandrade han åstad med säcken ömsom på axeln, ömsom under armen och handelsmannen körde bakefter på en skjuts för att se efter, om det skulle lyckas för Gösse. En halv mil från hemmet gick han genom en 'ferreskog', där det var gott om bär. Då tog han säcken under armen och gick och plockade och åt bär och kom så slutligen hem med saltet, som han ärligt förstjant.

En gång var Carl XIV Johan i Kalmar och hade Greve Brahe med som tolk och sällskap, för han lärde ju aldrig svenska. Han hörde talas om Potteboa Gösse och ville gärna se honom, och som Gösse just då var i

16.

3907

staden, blev han uppkallad till kungen. Kungen räckte handen till Potteboa Gösse, men han ville inte komma fram. Slutligen tog han dock kungen i hand och denna försvann som en knappnål i ett hölass.

På marknaderna var det blodiga slagsmål och socknarna slogos sinsemellan alldeles förskräckligt. Östboboarna hade satt sig för att de skulle ge Torsåsarna riktigt med stryk, men dessa hade fått Potteboa Gösse med sig. Han fick tag i en enspännarvagn i skaklarna och svängde denna som en klubba och skingrade ensam hela Östboskaran, som den dagen inte vågade säga ett ord till någon Torsåsing.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

15

3907^{17.}

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

16

Talesätt om göken:

Om göken gal på bar kvist, blir det många horor.
/5 - 6 maj/.

Gal han på häs /höstacken/; gal korparna på koryggen
framtiden /våren/ därpå. /då skulle många kreatur dö
och grävas ner, varpå korparna brukade komma/.

19

3907

Väderlekstecken:

Arken bygger:

Står den längs åt strömmarna, blir det regn:
står den tvärtom, blir det torra.

När katten är klådig i klorna och river, blir det regn.

När toppen gal om kvällarna, blir det oväder.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

17

3907

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

18

Slätter

Änghöstnaden skulle börja den 19 juni /Sarasdagen/.
Det slåddes i skårer. De grannaste platserna var höet
"bredslätt" dvs. tunnt utbrett. Höet lades i en lång rad
/häs/.

Slättakarlarerna gingo till höger om förmännen.
Ibland "högg de ut dom". Raska karlar kunde hugga förbi
dom. Det var inte bra utan blev kiv. En påg i Rya
passade på då de voro på maerna vid ån och slådde grä-
set och högg ut honom: "jag högg ut far, då han satt
och s..t.....", men då höll han på att få smörj.

Den eftersta karlen i raden då de gingo och slåd-
de kallades ofta "paugen".

När de åslätt, brukade de sä: "Nu ska vi ta heren"

I mina påsar talade de om, att de skulle lämna
kvar några strån och göma knutar på. Det skulle vara
till goenisse.

Somma hade slättagille med tiggehjälp. Då lämnades
ingen betalning utan endast mat, kaffe och brännevin.